

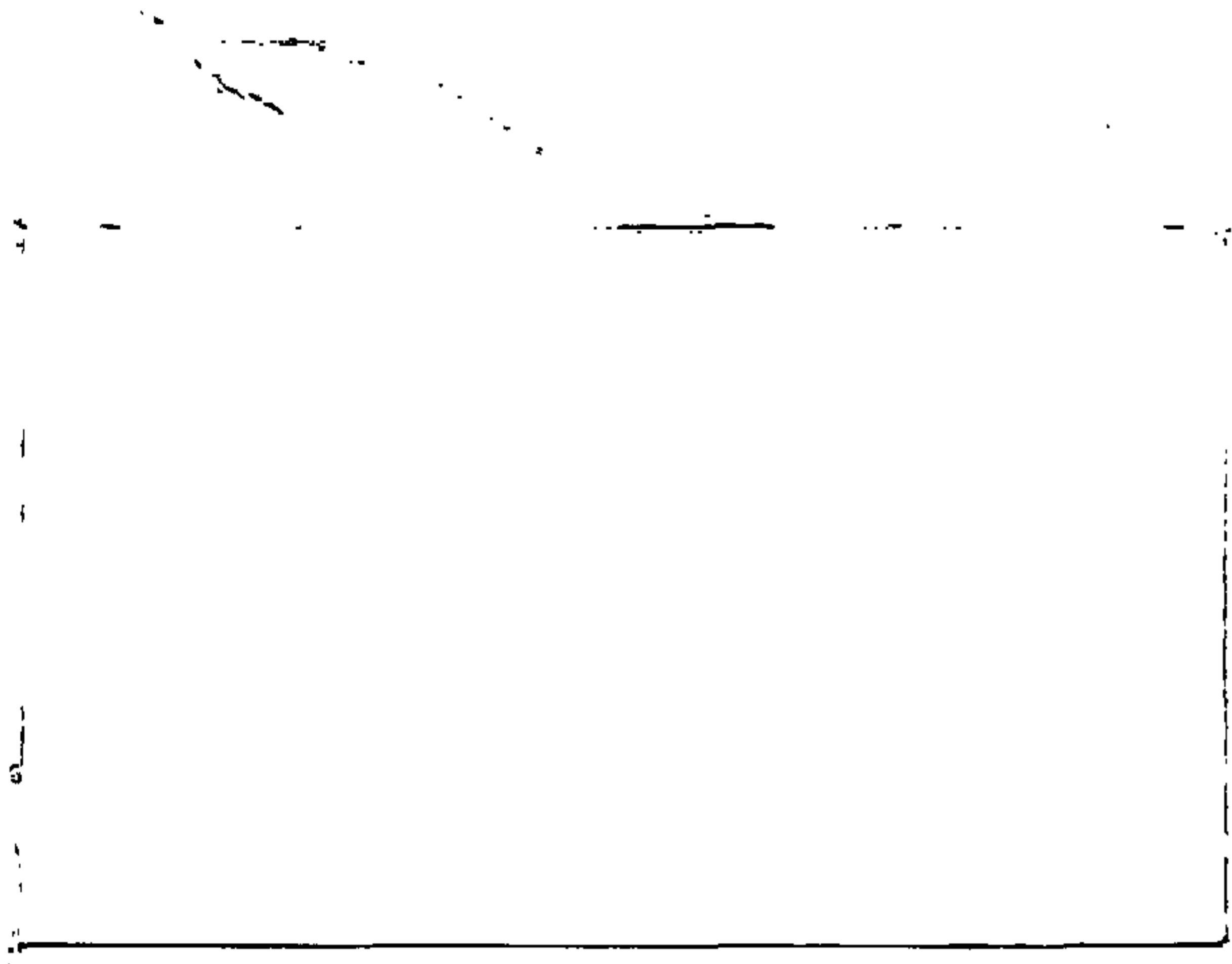
ד"ר חגית סג"ר

מס' 10

המוסד לביטוח לאומי

מינהל המחקר והתכנון

מחלקת השיקום



המוסד לביטוח לאומי
הגנת עבודה
27-07-1992
ל

דפי דיון מס' 7

תמוז התשנ"ב, יוני 1992

המוסד לביטוח לאומי

מינהל המחקר והתכנון

מחלקת השיקום

ש י ק ו ם
באמצעות השכלה גבוהה

1991

ענבר לאה

דפי דיון מס' 7

תמוז התשנ"ב, יוני 1992

ה ק ד מ ה

מינהל המחקר והתכנון של המוסד לביטוח לאומי מציג בזאת דו"ח נוסף בסדרת דו"חות על נכים שעברו תהליך שיקומי במסגרת לימודים אקדמאיים ועל-תיכוניים.

בדו"ח זה מוצגים ממצאים על השתלבותם של מסיימי תכנית השיקום כמעגל עבודה וכן ממצאים על הקשר בין השתלבות זו לירידה בחלקם של מקבלי קצבת נכות. עוד בחנו כמה מהמאפיינים הדמוגרפיים ומאפייני הנכות המיוחדים אוכלוסייה זו מכלל המשתקמים שעברו תהליך שיקומי במסגרת המוסד.

נודה מאד למר שמואל פינצ'י, מנהל מחלקת השיקום, על הערותיו לטיוטת הדו"ח, כמו גם למר גור הרן, סגן מנהל מחלקת השיקום, על הערותיו ועל ריכוז הנתונים ששימשו לדו"ח זה.

עוד נתונה תודתנו לפקידי השיקום בסניפי המוסד על שיתוף הפעולה כאיסוף הנתונים.

שלמה כהן
מ"מ סמנכ"ל מחקר ותכנון

תוכן העניינים

עמוד

1	מבוא
1	מקור הנתונים
2	האוכלוסייה
3	המצאים
3	אפיונים דמוגרפיים של המשתקמים
3	מאפייני הנכות של המשתקמים
4	תכנית השיקום
6	השתלבות במעגל עבודה
9	זכאותם של הנכים הכללים לקצבת נכות
10	המשתקמים לפי סניף
11	סיכום

מ ב ו א

בהתאם למוגדר בילקוט ההוראות של מחלקת השיקום, השכלה גבוהה הינה "הכשרה במקצועות שהלימודים לקראתם הם במסגרת אקדמאית או על תיכוננית. הלימודים להשגת התעודה נמשכים לפחות שנתיים ובסיומם ניתנת תעודת גמר אקדמאית או מקצועית".

לתכניות השיקום באמצעות השכלה גבוהה חשיבות רבה. הן מגדילות את אפשרויות התעסוקה העומדות בפני אלו המסיימים אותן בהצלחה. סיום הלימודים בהצלחה מעלה את כושר התחרות של הנכים בשוק העבודה ובכך מגדיל את יכולתם לבחור תעסוקה המתאימה לכישוריהם. לרוב אלה הן תכניות יקרות, גם בשל שכר הלימוד וגם משום משך הלימודים: הן נמשכות זמן רב יותר מתכניות השיקום האחרות.

לאור חשיבותן של תכניות אלה ועלותן הגבוהה ראוי לבחון באיזו מידה משיג השיקום באמצעות השכלה גבוהה את מטרותיו, דהיינו האם המופנים לתכניות אלה מסיימים אותן בהצלחה והאם הם משתלבים בעבודה לאחר סיום הלימודים. עוד מנסה הדו"ח לזהות את המאפיינים הקשורים להשגת המטרות הללו. כמו כן בוחן הדו"ח באיזו מידה פותח מספר המקבלים קצבה כתוצאה מהשיקום במסגרת הנדונה.

מקור הנתונים

הנתונים לסקר זה עובדו משאלוני מעקב שמולאו על ידי פקידי השיקום של המוסד לנכיטות לאומי עבור כל מי שהופנה על ידם לתכניות השכלה הגבוהה ושלא הוגשה לגביו בקשה להמשך מימון הלימודים לשנת הלימודים הבאה - תשנ"ב (בין מרס לאפריל 1992), היינו הוא סיים או הפסיק למודיו לקראת שנה זו.

שאלון המעקב כולל פרטים אישיים אודות המופנה לתכנית הלימודים, פרטים על תכנית הלימודים ועל ההשתלבות במעגל העבודה, כמו כן כולל השאלון מידע על זכאות הנכים הכלליים לקצבת נכות לפני תחילת תכנית הלימודים ולאחריה.

האוכלוסייה

כשנת תשנ"א אושרו כועדה להשכלה גבוהה 258 בקשות לתכניות לימודים (חדשות ונמשכות). הנתונים לדו"ח זה נאספו על כלל המופנים להשכלה גבוהה שמימון לימודיהם על ידי המוסד לביטוח לאומי הסתיים בשנת הלימודים תשנ"א. סך הכל מולאו שאלונים עבור 83 מופנים, מתוכם סיימו את תכנית הלימודים 53 איש, 26 הפסיקו את לימודיהם, 3- לא החלו בהם ו-1 נפטר.

ניתוח הממצאים מתייחס למופנים שסיימו או הפסיקו את תכנית הלימודים, אלה כוללים 79 מופנים (להלן המשתקמים), בדומה למספר המשתקמים מהשנה שעברה, בה היו 77 משתקמים.

ה מ צ א י ם

אפיונים דמוגרפיים של המשתקמים

46% מהמשתקמים היו נשים. הגיל הממוצע 28 שנה. כשני שלישים מהמשתקמים רוקים. השואה לתכונות הדמוגרפיות של כלל הנכים¹ העלתה שאלה האחרונים היו מבוגרים יותר (גילם הממוצע 36 שנה), וחלקם הגדול היו נשואים. בולט כמובן הקשר בין גילם המבוגר יחסית לבין היותם נשואים. מענין לציין כי שיעור הנשים בקרב כלל המשתקמים קטן משעורן בין המשתקמים שלמדו במסגרת השכלה גבוהה (29% לעומת 46%, בהתאמה).

מאפייני הנכות של המשתקמים

כצפוי, מרבית המשתקמים (89%) היו נכים כלליים ומיעוטם (8%) נפגעי עבודה. חלקם של הנכים הכלליים עלה בהשוואה לשיעורם בשנה שעברה.

הנכים מכין המשתקמים סבלו בעיקר מ-4 קבוצות של ליקויים רפואיים: פגיעות בגפיים (24%), שיתוקים (15%), מחלות פנימיות (24%) ומחלות פיסיות אחרות כגון: מחלות לב, לחץ דם, מחלות עיניים וכו' (28%). עוד נציין ש-7% מהמשתקמים לקו בנפשם. השואה לליקויי כלל הנכים¹ מעלה תמונה שונה. חלקם של חולי הנפש כקרב אלה האחרונים גדול יותר. כמו כן היו ביניהם כאלה שלקו בפיגור שכלי. באופן טבעי אלה אינם כשירים ללמוד במסגרת של השכלה גבוהה.

סוג הליקוי ממנו סובל נכה וחומרתו מוצאים ביטוי באחוזי הנכות הרפואית הנקבעים לו. כך ניתן ללמוד של-25% מהנכים שבין המשתקמים נקבעו עד 50% נכות רפואי, ל-14% - 51%-64% ל-32% מהם נקבעו בין 65% - ל-80% וליתר (29%) נקבעו 81% - 100% (כולל 6 משתקמים להם נקבעו אחוזים נכות מירביים). השואה לשנה שעברה מלמדת שבעיקרו של דבר נקבעו לנכים אחוזי נכות דומים. נציין שמגמת הירידה בחלקם של הנכים הקשים, דהיינו בעלי 100% נכות רפואית, עליה הצבענו בדו"ח הקודם, נמשכת גם השנה, מ-18% שנה שעברה ל-9% השנה.

1 שיקום נכים - מסיימי טיפול שיקומי 1980 - 1990 (1992) המוסד לביטוח לאומי, מינהל המחקר והתכנון ומחלקת השיקום.

עפ"י ההוראות מופנים להשכלה גבוהה בעיקר נכים שנקבעו להם לפחות 65% נכות רפואית, אך יש אפשרות במקרים חריגים להפנות נכים בעלי אחוזי נכות רפואית פחותים מכך. מהנתונים עולה שלכמחצית הנכים אושרו תכניות שיקום במסגרת השכלה גבוהה למרות שנקבעו להם אחוזי נכות פחותים מ-65%. ראוי לציין שאחוזי הנכות שנקבעו להם אינם מבטאים במידה מספקת את קשיי השתלבותם בעבודה, כך למשל חולי נפש או בעלי מחלות עם התקפים חוזרים כמו קדחת ים תיכונית.

תכנית השיקום

53 איש שהם 67% מהמשתקמים סיימו את תכנית הלימודים בהצלחה. נציין ששיעורם קטן במעט בהשוואה לשיעור המקביל שנה שעברה (75%). שיעור המסיימים משתנה במעט משנה לשנה. נזכור שמדובר בקבוצה קטנה. שיעור המסיימים במסגרת השכלה גבוהה עדיין גבוה משיעור המסיימים תכניות שיקום אחרות. אין להתעלם מהעובדה שרמתם של המשתקמים הללו מראש היא גבוהה, כך שסיכוייהם להצליח טובים מסיכוי המשתקמים שהשתתפו בתכניות השיקום האחרות.

המשתקמים למדו מגוון רחב של מקצועות אותם ניתן לסווג למספר תחומים עיקריים: בעיקר נלמדו מקצועות מתחום ההנדסה והטכנולוגיה (28%) ובשיעורים קטנים יותר נלמדו מקצועות מתחום מדעי החברה (24%), ביניהם כלכלה, משפטים, מינהל עסקים וכו'; 6% מהמשתקמים למדו מקצועות מתחום הטיפול, ביניהם עבודה סוציאלית וחינוך מיוחד; 23% מהמשתקמים למדו מקצועות מתחום מדעי הרוח ביניהם, ספרנות, פילוסופיה וכו'; 9% למדו מקצועות מתחום האמנות, הטלויזיה והתיאטרון. השאר למדו מקצועות אחרים. השוואה לשנה שעברה העלתה שהמקצועות הפופולריים ביותר היו ונשארו המקצועות הטכנולוגיים. ניתן אף לראות (בלוח להלן) כי שיעור המסיימים מקצועות מתחום זה היה באופן יחסי גדול (18%) (14 מתוך 79). עוד נציין שאף מקרב מי שלמדו מקצועות מתחום מדעי הרוח היה מספר גדול של מסיימים.

לוח 1: המשתקמים לפי מצב הלימודים ותחום הלימודים (במספרים מוחלטים)

מפסיקים	מסיימים	סך הכל	תחום לימודים
26	53	79	סך הכל
7	12	19	חברה
4	14	18	רוח
3	4	7	אמנות, תאטרון וטלויזיה
8	14	22	הנדסה וטכנולוגיה
1	4	5	טיפולי
3	5	8	אחר

בהתאם להוראות, משך המימון להשכלה גבוהה הוא לתקופה הדרושה להשגת תואר ראשון או לקבלת תעודת גמר מקצועית. לרוב מדובר במימון של תקופת לימודים הנמשכת 3 שנים. ואכן 78% מהמשתקמים סיימו או הפסיקו את לימודיהם תוך 3 השנים הראשונות, בהשוואה לדו"ח הקודם נראה שמספרן של התכניות החריגות מבחינה משך הלימודים ירד השנה. תכניות לימודים חריגות אושרו לגבי מקצועות המחייבים לימודים ממושכים יותר לשם תואר ראשון (או תעודה) ובאופן שיאפשר לעסוק בהם, כגון פסיכולוגיה משפטים וכו'. עוד אושרו תכניות לימודים חריגות באותם מקרים שהנכים למדו תכניות חלקיות מפאת מצבם הרפואי. במוצע מימן המוסד 2.6 שנות לימוד עבור המשתקמים במסגרת השכלה גבוהה. ההנדל במשך הלימוד הממוצע בין מי שסיימו את תכנית הלימודים לבין מי שהפסיקו אותה אינו גדול, 2.8 שנים לעומת 2.2 שנים.

כולט הממצא שכל נפגעי העבודה סיימו את תכנית הלימודים (אם כי נזכור שמספרם היה קטן-הם מנו 6 איש), לא כן הנכים הכלליים, כשני שלישים מתוכם סיימו את תכנית הלימודים.

26 משתקמים שהם 33% הפסיקו את תכנית הלימודים בטרם נסתיימה. הסיבות להפסקת הלימודים נעוצות היו בעיקר בהחמרה במצבם הרפואי-נפשי ובגין אי סיום החובות הכרוכים בלימודים.

מענין לציין כי למרות שפקידי השיקום נעזרו במחצית מהמקרים כהכוון מקצועי לשם בחירת מקצוע מתאים עבור הנכה, לא נמצאו הבדלים מובהקים בשיעור מסיימי הלימודים בין מי שהופנו לאבחון והכוון מקצועי לבין מי שלא הופנו.

כרוב תכניות השיקום במסגרת המוסד לביטוח לאומי, אף השיקום באמצעות השכלה גבוהה אמור לסייע למשתקמים להשתלב בסופו של תהליך השיקום במעגל העבודה.

השתלבות במעגל העבודה

59% מהמשתקמים שהם 40 איש עבדו בעת איסוף הנתונים לדו"ח, בדומה לשיעורם בשנה שעברה. אם נבחן את מספר המשתקמים שעבדו כתחום בו למדו נמצא ש-33 משתקמים שהם מעט פחות ממחצית המשתקמים עבדו במקצועות מתחום לימודיהם, כפי שעולה מהלוח להלן.

1. נציין שמצב עבודתם של 10 משתקמים לא היה ידוע. האחוזים חושבו מכלל המשתקמים עליהם היה מידע בשאלה

לוח 2: המשתקמים לפי תחום למוזדים, לפי השתתפות במעגל העבודה ולפי עבודה בתחום הנלמד (במספרים מוחלטים)

תחום לימודים	סה"כ מסיימים	מזה: סה"כ עובדים	סה"כ עובדים בתחום
סך הכל	53	40	33
חברה	12	8	3
רוח	14	14	10
אמנות, תאטרון וטלויזיה	4	4	4
הנדסה וטכנולוגיה	14	8	4
טיפולי	4	2	2
אחר	5	4	10

בחינת התפלגות תחומי המקצועות בהם עבדו המשתקמים מלמדת ש-29% עסקו במקצועות מתחום מדעי הרוח כגון: הוראה, ספרנות וכו'. 12% עסקו במקצועות טכנולוגיים, ובאותו שיעור השתלבו המשתקמים בעיסוקים מתחום אמנות, טלויזיה ותאטרון. היתר (כשליש) עבדו במקצועות שונים ומגוונים, כמקצועות מענף הפקידות למשל.

הלוח מורה כי מקרב המשתקמים שלמדו מקצועות מתחום ההנדסה והטכנולוגיה ומהתחום הטיפולי מספר העובדים בהם היה זהה למספרם של הלא עובדים. בכל אחד מתחומי המקצוע האחרים מספר העובדים היה גדול ממספר הלא עובדים. אולי יש לקשור זאת עם היצע העיסוקים בשוק העבודה.

לוח 3: המשתקמים לפי תחום המקצוע הנלמד ולפי השתלבות בעבודה
(במספרים מוחלטים)

תחום מקצוע נלמד	סך הכל	עובד	לא עובד
סך הכל	68	40	28
חברה	15	8	7
רוח	18	14	4
אמנות, תאטרון וטלויזיה	7	4	3
הנדסה וטכנולוגיה	16	8	8
טיפולי	4	2	2
אחר	8	4	4

בבחינת מאפיינים שונים של מי שעבדו בעת איסוף הנתונים לסקר המעקב נמצא, כצפוי ששיעור העובדים בקרב אלה שסיימו את הלימודים היה גדול יותר מאשר בקרב מי שהפסיקו אותם, 71% לעומת 29%, בהתאמה, בדומה לשנה שעברה. ההבדלים בשיעורים מובהקים ($\chi^2=7.2$ $p=.007$). לעומת זאת לא נמצאו הבדלים מובהקים לפי המאפיינים: מין, גיל, מצב משפחתי, אחוזי נכות רפואית וכן לא לפי סוג הנכות והליקוי.

41% מהמשתקמים שהם 28 איש לא עבדו בעת איסוף הנתונים לסקר. בחינת עיסוקיהם מעלה שכמחציתם למדו במקום אחר ושלא במימון המוסד. בודדים שהו באפס מעשה בביתם, עקב החמרה במצבם הרפואי.

השתלבות הנכים הכלליים כמעגל העבודה אמורה להפחית את מספר הזכאים מתוכם לקצבה או להפחית את היקף הקצבה להם זכאים.

זכאותם של הנכים הכלליים לקצבת נכות

הלוח להלן מורה כי 68% מהמשתקמים שהם 47 איש קיבלו קצבת נכות לפני השתלבותם בתכנית הלימודים. מרביתם קיבלו קצבה מלאה (89%). לאחר גמר הלימודים (בין שסיימו אותם הנכים הכלליים ובין שהפסיקו אותם) ירד שיעור מקבלי הקצבה ל-49%, היינו כחמישית מהנכים הכלליים, יצאו ממעגל מקבלי הקצבות, בדומה לנתון המקביל בשנה שעברה. מעניין מאוד לציין ששיעור זה דומה לממצא המקביל בקרב כלל המשתקמים¹. עוד נציין שחלקם של מקבלי קצבה חלקית אחרי גמר תכנית הלימודים ירד ל-83%.

כמו כן ניתן ללמוד שמספר מקבלי קצבת נכות מבין מי שסיימו את לימודיהם ירד לאחר גמר תכנית הלימודים מ-26 לפני תחילת תכנית הלימודים ל-15 אחרי גמר תכנית הלימודים. לעומת זאת מבין מפסיקי תכנית הלימודים מספר הנכים הכלליים שהיו זכאים לקצבה לאחר סיומה בעיקרו לא השתנה בהשוואה למספרם לפני תכנית הלימודים, 18 לעומת 21, בהתאמה.

לוח 4: הנכים הכלליים לפי מצב הלימודים, לפי זכאות לקצבה ולפי מועד קבלתה (במספרים מוחלטים ואחוזים)

לפני תחילת תכנית הלימודים		לאחר גמר תכנית הלימודים		סך הכל	מצב הלימודים
זכאי לקצבה	לא זכאי לקצבה	זכאי לקצבה	לא זכאי לקצבה		
47	22	33 ²	35	69	סך הכל מספרים
68.1	31.9	48.5	51.5	100.0	אחוזים
26	16	15	27	42	מסיימים
21	6	18	8	27	מפסיקים

1. שיקום נכים - מסיימי סיפול שיקומי 1980-1990 (1992) המוסד לביטוח לאומי, מינהל המחקר והתכנון מחלקת השיקום.
2. חסר מידע על משחקם אחד.

המשתקמים לפי סניף

מהלוח להלן עולה שרוב המשתתפים בתכניות השיקום באמצעות השכלה גבוהה כאים מאיזור המרכז, כנראה משום שבערי המרכז פועלים יותר מוסדות אקדמאיים מאשר באזורים האחרים.

לוח 5: המשתקמים לפי אזור מגורים¹ (כמספרים מוחלטים)

אזור מגורים	סך הכל	מסיימים	מפסיקים
סך הכל	79	53	26
צפון	21	14	7
מרכז	41	24	17
דרום	17	15	2

1. כללנו באזור הצפון את הערים: סבריה, עפולה, נצרת, נהריה, קריות, חיפה וחדרה. באזור המרכז כללנו את נתניה, כפר-סבא, פתח תקוה, רמלה, רחובות, תל-אביב ורמת-גן. ובאזור הדרום את הערים ירושלים ובאר שבע.

המשתקמים מסניף ירושלים היוו את הקבוצה הגדולה ביותר מבין מסיימי תכנית הלימודים. בשנה שעברה המספר הגדול ביותר של מסיימי תכנית הלימודים היה מסניף תל אביב.

ס י כ ו ם

אמנם עלות תכניות השיקום כאמצעות לימודים אקדמאיים או לימודים על תיכונניים היא גבוהה באופן יחסי לתכניות השיקום האחרות, אך הממצאים מצביעים על אחוזי הצלחה גבוהים לפי כל אחד מהמדדים: כך 67% מהמשתקמים סיימו את תכנית הלימודים, 59% עבדו בגמר התכנית. שיעור הנכים שיצאו ממעגל מקבלי הקצבאות דומה לשיעורם בין כלל המשתקמים - כחמישית.

עוד ראוי לציין שאוכלוסיית המתשקמים במסגרת זו שונה באפיונה מכלל המשתקמים. בולט השיעור הגבוה של הנשים בקרב המשתקמים שלמדו במסגרת השכלה גבוהה.

